

Beslutningsforslag nr. B 74. Fremsat den 17. februar 1983 af Wilhelm (VS), Steen Folke (VS), Anne Grete Holmsgård (VS), Tinning (VS) og Waldorff (VS)

Forslag til folketingsbeslutning

om afskaffelse af tidsbestemte foranstaltninger mod sindslidende lovovertrædere

Folketinget opfordrer regeringen til snarest muligt at tage initiativ til, at straffeloven ændres, således at behandlings- eller anbringelsesdomme efter § 68 i hvert enkelt tilfælde ledsages af en kendelse om foranstaltningens

maksimalt varighed, som skal svare til den afsoningstid indtil prøveløsladelse, som ville komme på tale, hvis lovovertræderen ikke var faldet ind under straffelovens § 16.

Bemærkninger til forslaget

Sindslidende, der begår lovovertrædelser, er ikke ligestillet med ikke-sindslidende lovovertrædere. Grundlæggende beror det på den humane tanke, at man ikke bør straffe sindssyge (straffelovens § 16, se bilag 1).

Imidlertid kan retten, hvis en tiltalt frifindes for straf i medfør af straffelovens § 16, idømme »andre foranstaltninger, der findes formålstjenlige for at forebygge yderligere lovovertrædelser« (§ 68). Det kan være tilsyn eller behandling, men det kan også være tvangsanbringelse på hospital for sindslidende. *Den afgørende forskel i forhold til en almindelig straffedom er tidsubestemtheden.* Det betyder, at sindslidende lovovertrædere principielt har ringere retsbeskyttelse end andre, for så vidt som en veldefineret og afgrænset sanktion må anses for helt fundamental ud fra et retsbeskyttelsessynpunkt. I forhold hertil er sindslidende lovovertrædere retsløse.

Det kan forekomme, at den sindslidende, der idømmes tvangsanbringelse, slipper med langt kortere frihedsberøvelse, end hvis vedkommende havde fået en almindelig frihedsstraf. Men som anført af overlæge Steen Borberg, tidligere Statsanstalten Herstedvester, nu Sct. Hans hospital, i hans henvendelse til folketingets retsudvalg¹⁾ kan disse »positive« undtagelser ikke være noget argument for tidsubestemte foranstaltninger, men bekræfter kun den vilkårlighed, der hersker over for sindssyge.

Forskelsbehandlingen kan vanskeligt begrundes i samfundets sikkerhed mod gentagen kriminalitet. Der er nemlig trods mange undersøgelser intet, der påviser en sammenhæng mellem sindssyge og kriminalitet²⁾. I øvrigt ville det da også – selv om en sådan sammenhæng kunne påvises – være fuldkommen uacceptabelt at benytte en *statistisk* sammenhæng i en retslig bedømmelse af enkelttilfælde. (Det ville man da heller ikke drømme om for andre befolkningsgruppers vedkommende, selv om man ofte finder klar statistisk sammenhæng mellem gruppens alder, køn, erhverv osv. og hyppigheden af kriminalitet).

For andre lovovertrædere gælder, at de er fri, når straffen er udstået. Først ved ny lovovertrædel-

se følger ny straf. Man tager *ikke* ved udlobet af straffen stilling til, om samfundet nu er rimeligt sikret imod gentagen kriminalitet fra den pågældendes side (hvilket samfundet som bekendt ikke er, jfr. tilbagefaldsprocenten, som for visse grupper af lovovertrædere er tæt på 100). Det må anses for helt centralt for retsbeskyttelsen og imod vilkårligheden, at vi har indrettet os sådan. Men det gælder altså ikke sindssyge lovovertrædere, som idømmes tidsubestemte foranstaltninger, der ofte er lige så indgribende. For at disse kan ophæves, kræves en fornyet *både* psykiatrisk og retslig vurdering af personen. Vurderingen skal efter lovens ordlyd gå på, om man har forebygget yderligere lovovertrædelser – hvilket naturligvis aldrig kan garanteres. (Tænk, om samme kriterium blev anvendt for løsladelse af ikke-sindssyge lovovertrædere! Så skulle der strengt taget aldrig forekomme løsladelser).

Antallet af idømte psykiatriske foranstaltninger er 100–150 årlig³⁾. Det viser også, at disse personer ikke spiller nogen væsentlig rolle for kriminalitetsniveauet, for risikoen for gentagen kriminalitet, i betragtning af, at der årlig idømmes omkring 6.000 frihedsstraffe. Det ringe antal bør selvsagt ikke bruges som begrundelse for, at så kan man roligt opretholde forskelsbehandlingen. Det forhold, at varigheden af den »tidsubestemte« frihedsberøvelse i store træk svarer til strafudmålingen for samme lovovertrædelse, begået af en ikke-sindssyg, bør heller ikke benyttes som undskyldning. Der er undtagelser begge veje, og det er vilkårligheden og retsløsheden for sindslidende sammenlignet med andre lovovertrædere, der udgør det principielle problem. Det ringe antal kan i givet fald kun yderligere begrunde, at vilkårligheden bringes til ophør.

Den dømte eller bistandsværgeren kan på linje med anstalten eller anklagemyndigheden begære den idømte foranstaltning ændret eller endelig ophævet (straffelovens § 72). Men hvis retten afviser begæringen, skal der gå mindst et halvt år, for ny begæring kan fremsættes. En begrænsning af den art er selvfølgelig fra et retsbeskyttelsessynpunkt højst problematisk. Men en eller anden

form for begrænsning er uden tvivl praktisk nødvendig, når man i det hele taget anvender tidsbestemte foranstaltninger. Det er tvangsforanstaltningernes tidsbestemthed, der affoder sådanne andre retsbeskyttelsesmæssige problemer.

Det ville stemme godt overens med det humane synspunkt, som formentlig ligger bag bestemmelsen om, at lovovertrædelser begået af sindssyge er straffri, hvis man sikrede, at sindssyge lovovertrædere aldrig kunne idømmes længerevarende foran-

staltninger end ikke-sindssyge for tilsvarende overtrædelser.

Det er, hvad nærværende forslag indebærer.

Skal sindslidende lovovertrædere underkastes tvangsforanstaltninger *efter* det tidspunkt, hvor de normalt ville være løsladt, så må det være på grundlag af de almindelige (og mere restriktive) kriterier, som ikke knytter sig til nogen lovovertrædelse.

¹⁾ Retsudvalget, alm. del, bilag 13, 14. januar 1982 (se nærværende bilag 2).

²⁾ Steen Borberg i Informations kronik 8. januar 1982.

Bilag 1

Borgerlig straffelov

Lovbekendtgørelse nr. 527 af 1. november 1981, som ændret senest ved lov nr. 239 af 1. juni 1982

§ 16 og §§ 68-72

§ 16. Personer, der på gerningstiden var utilregnelige på grund af sindssygdom eller tilstande, der må ligestilles hermed, eller åndssvaghed i højere grad, straffes ikke. Befandt gerningsmanden sig som følge af indtagelse af alkohol eller andre rusmidler forbigeående i en tilstand af sindssygdom eller i en tilstand, der må ligestilles hermed, kan straf dog pålægges, når særlige omstændigheder taler derfor.

Stk. 2. Personer, der befandt sig en tilstand af åndssvaghed i lettere grad eller i en tilstand, som ganske må ligestilles med åndssvaghed, straffes ikke, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf.

§ 68. Hvis en tiltalt frifindes for straf i medfør af § 16, kan retten træffe bestemmelse om anvendelse af andre foranstaltninger, der findes formålstjenlige for at forebygge yderligere lovovertrædelser. Såfremt mindre indgribende foranstaltninger som tilsyn, bestemmelser vedrørende opholdssted eller arbejde, afvænningsbehandling, psykiatrisk behandling m.v. ikke findes tilstrækkelige, kan det bestemmes, at den pågældende skal anbringes i hospital for sindslidende, i institution for åndssvage eller under åndssvageforsorg eller i egnet hjem eller institution til særlig pleje eller forsorg. Anbringelse i forvaring kan ske under de betingelser, der er nævnt i § 70.

§ 69. Befandt gerningsmanden sig ved den strafbare handling foretaget i en tilstand, der var betinget af mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af de psykiske funktioner, og som ikke er af den i § 16 nævnte beskaffenhed, kan retten, såfremt det

findes formålstjenligt, i stedet for at idømme straf træffe bestemmelse om foranstaltninger som nævnt i § 68, 2. pkt.

Stk. 2. Medfører en afgørelse efter stk. 1, at den dømte skal anbringes i institution, eller giver afgørelsen mulighed herfor, fastsættes ved dommen en længstetid for opholdet, der i almindelighed ikke kan overstige 1 år. Under særlige omstændigheder kan retten efter anmodning fra anklagemyndigheden ved kendelse fastsætte en ny længstetid.

§ 70. En person kan dømmes til forvaring, hvis:

- 1) han findes skyldig i drab, røveri, voldtægt eller anden alvorlig sædelighedsforbrydelse, frihedsberøvelse, alvorlig voldsforbrydelse, trusler af den i § 266 nævnte art eller brandstiftelse eller i forsøg på en af de nævnte forbrydelser og
- 2) det efter karakteren af det begåede forhold og oplysningerne om hans person, herunder navnlig om tidligere kriminalitet, må antages, at han frembyder nærliggende fare for andres liv, legeme, helbred eller frihed, og
- 3) anvendelse af forvaring i stedet for fængsel findes påkrævet for at forebygge denne fare.

§ 71. Såfremt der bliver tale om at dømme en tiltalt til anbringelse i institution eller i forvaring efter reglerne i §§ 68-70, kan der af retten beskikkes ham en bistandsværge, så vidt muligt en person af hans nærmeste pårørende, der sammen med den beskikkede forsvarer skal bistå tiltalte under sagen.

Stk. 2. Er tiltalte dømt til anbringelse som nævnt i stk. 1, eller giver afgørelsen mulig-

hed for sådan anbringelse, skal der beskikkes ham en bistandsværge. Denne skal holde sig underrettet om den dømtes tilstand og drage omsorg for, at opholdet og andre foranstaltninger ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Beskikkelsen ophører, når foranstaltningen endeligt ophæves.

§ 72. Bestemmelse om ændring eller om endelig ophævelse af en foranstaltning efter §§ 68–70 træffes ved kændelse efter begæring fra anklagemyndigheden, anstaltsledelsen, bistandsværgen eller den dømte. Begæring

fra anstaltsledelsen, bistandsværgen eller den dømte fremsættes over for anklagemyndigheden, der snarest muligt indbringer spørgsmålet for retten. Tages en begæring fra bistandsværgen eller den dømte ikke til følge, kan ny begæring ikke fremsættes, før der er forløbet et halvt år fra kendelsens afsigelse.

Stk. 2. Bestemmelsen i § 59, stk. 3, finder tilsvarende anvendelse på afgørelser efter stk. 1. Er der spørgsmål om ændring af foranstaltningen på grund af ny lovovertrædelse, afgøres spørgsmålet dog af den ret, der behandler sagen vedrørende overtrædelsen.

Sindssygdom, lovgivning og ligeret

Artikel af overlæge Steen Borberg

Hvor jura og psykiatri i forrige århundrede mødtes i fælles mangel på begreber, opstod retspsykiatrien. Knyttet sammen af dette barn har de siden levet sammen som mange ægtefæller: i nød, men ikke lyst, i et fælles tomrum fyldt med ord, men uden fælles begreber om, hvad der foregår i dem selv, i hinanden og i barnet. Begge føler, det er et barn, den anden har sat på dem, og at barnet har den andens dårlige egenskaber.

Dette ironiske billede er mere end en spøg. Det dækker over en faktisk virkelighed, der langt fra er spøgefuld, idet den har konsekvenser for en række mennesker, de sindssyge. Juraen og psykiatrien har en langvarig fælles praksis med mange ord og begreber på begge sider. Men der er ingen fælles forståelse. Udviklede juraen og psykiatrien på grundlag af en analyse af forholdene fælles begreber, er det troligt, at praksis og ord måtte ændres. Sagt på en anden måde vil jeg mene, at både psykiatri og jura må være interesseret i, at sindssyge stilles lige med andre borgere. Når der ikke eksisterer en lighed, tror jeg, det hænger sammen med gensidige misforståelser.

Det er selvsagt ikke muligt inden for rammerne af en kronik at give en fuldstændig familierapi med dertil hørende klarlæggelse af juridisk og psykiatrisk tankegang og dermed af de herskende misforståelser. Ej heller er det muligt at give en udtømmende beskrivelse og kritik af den lovgivning, jeg vil beskæftige mig med, særlovgivningen for sindssyge lovovertrædere og sindssygeloven af 1938 (tvangsindlæggelse og -tilbageholdelse). Jeg må nøjes med at skitsere problemerne og lægge op til reformer.

Først straffelovgivningen: for at forstå indholdet af de særforanstaltninger, der gæl-

der for de sindssyge lovovertrædere, må man se på de foranstaltninger, der anvendes over for de ikke-sindssyge - foranstaltninger, der stort set kan samles under betegnelsen straf. Jeg kan ikke her gennemgå straffens mangesidede indhold. Jeg vil nøjes med at fremhæve visse sider, som har interesse i forhold til de sindssyge lovovertrædere: straffen indeholder en moralsk fordømmelse og en forestilling om udligning. Gennem afsoningen ophæves den lovstridige handling. Udligningen viser sig konkret i en nøje udmåling. Udmålingen findes i to former i Danmark: bøder, dvs. penge, og tidsbestemt frihedsberøvelse. Det er det sidstnævnte, der særlig har interesse her. I straffen ligger også et hensyn til retssikkerheden, men den anses for tilstrækkeligt tilgodeset med udmålingen. Den ikke-sindssyge lovovertræder er derfor fri, når straffen er udstået. Ingen undersøger, om han kan være til fortsat fare for retssikkerheden. En ny lovovertrædelse medfører ny straf.

For fuldstændighedens skyld skal betingede domme også nævnes. De har vel nærmest karakter af trussel om straf, men også her er det karakteristisk, at der tidsmæssigt er sat grænser for straftruslen og for de kontrolforanstaltninger, der kan iværksættes i dette tidsrum af hensyn til retssikkerheden. Samme forhold gælder prøveløsladte. Alt i alt kender den ikke-sindssyge lovovertræder således tidsmæssigt sin egen skæbne i retsmaskineriet. Kun i ganske få tilfælde anvendes tidsubestemte foranstaltninger over for ikke-sindssyge. Af de i de senere år 5.000-6.000 årligt idømte frihedsberøvende foranstaltninger er mindre end 5 tidsubestemt forvaring. I et fåtal af tilfælde anvendes de tidsubestemte psykiatriske foranstaltninger over for ikke-

sindssyge, men der sættes i så fald tidsmæssige grænser for frihedsberøvelsen.

Herefter vil jeg vende mig til de forhold, der gælder for sindssyge. Ifølge loven bør straf ikke anvendes over for sindssyge ud fra en forestilling om, at sindssygdommen skaber så specielle forudsætninger for den kriminelle handling, at man ikke kan udsætte den sindssyge for straffens moralsk fordømmende indhold. Denne i og for sig smukke tanke har imidlertid nogle mindre smukke følger. Samfundet kræver sikring imod gentagen kriminalitet, og da der ikke må udmåles en straf, bliver sikkerhedsforanstaltningerne tidsubestemte.

Jeg vil ikke her gennemgå de psykiatriske foranstaltninger, blot sige, at de spænder over et register med høj grad af frihedsberøvelse til rene kontrolforanstaltninger. Foranstaltningerne er knyttet til de psykiatriske institutioner og psykiatrisk behandling.

De væsentlige forskelle i forhold til straf er tidsubestemtheden, samt at kravet om retssikkerhed er det åbenlyse grundlag for såvel iværksættelse som ændring og ophævelse af foranstaltningen. Da der er en mere eller mindre klar forestilling om årsagssammenhæng mellem sindssygdom og kriminel handling, kunne man tro, at spørgsmålet om nødvendigheden af iværksættelse m.v. af foranstaltningen var knyttet til sindssygdommen, med andre ord, at en foranstaltning kun bliver iværksat ved sindssygdom på domstidspunktet, og at en idømt foranstaltning bliver ophævet, når sindssygdommen forsvinder. Men så enkelt er det ikke. For det første kan man under påberåbelse af retssikkerhedskravet forlange en lang observationsperiode ud fra den formodning, at sindssygdommen kan vende tilbage. For det andet fungerer strafudmålingen i det skjulte, hvad jeg senere vender tilbage til.

Imidlertid ville fastholdelse af en sådan sammenhæng mellem sindssygdom og foranstaltning også være urimelig i forhold til de mere kronisk sindssyge. Kernen i problemet er den særlige forbindelse mellem foranstaltningen og indet. Den ikke-sindssyge dømmes for sin handling. Den takseres én gang for alle, og når straffen er udstået, er lovovertrederen fri. Den sindssyge »frifindes« for straf for sin handling på grund af sit sind, med dømmes på grundlag af samme tidsubestemte foranstaltninger. For at disse

kan ophæves, kræves der en fornyet psykiatrisk og retslig vurdering af personen. Og hvem kan garantere for andres handlinger?

Nu kunne man til forsvar for særforanstaltninger måske påberåbe sig, at sindssyge var særlig kriminelle. Det kan man imidlertid ikke. Der er foretaget mange undersøgelser over sammenhæng mellem psykisk abnormitet, sindssygdom iberegnet, og kriminalitet. Der findes ingen undersøgelser, der afslører en sådan sammenhæng. Selv om man i visse undersøgelser kan påvise en overvægt af psykisk lidelse blandt kriminelle, er dette ikke ensbetydende med en årsagssammenhæng. Men hvis man anvender sådanne undersøgelser som grundlag for særforanstaltninger, er man ude på gyngende grund. Der vil kun være tale om en statistisk sammenhæng. Og statistik kan ikke benyttes i retslig bedømmelse af enkelttilfælde.

Alene antallet af idømte psykiatriske foranstaltninger pr. år, 100–150 de senere år, sat i forhold til et antal på 5.000–6.000 straffe med frihedsberøvelse viser imidlertid, at enhver tale om betydningsfuld sammenhæng er uberettiget. Omvendt kunne nogle vel fristes til at sige, at da der er tale om et så ringe antal, er det ikke rimeligt at ændre loven. Dette argument er selvsagt ubrugeligt i en retsstat. På den anden side mener jeg, at det ringe antal faktisk er en del af grunden til, at de tidsubestemte foranstaltninger bevares. Såfremt sindssyge udgjorde en meget stor del af det strafferetlige klientel, ville man af praktiske og økonomiske grunde tvinges til at bruge tidsbestemte foranstaltninger. Retsvæsenet ville ikke kunne bære de tidsrøvende vurderinger omkring iværksættelse, ændring og ophævelse af tidsubestemte foranstaltninger.

Nu er sindssyge ikke unddraget enhver strafudmåling. Sindssyge kan således få bøder. Man ønsker hverken af hensyn til den sindssyge eller retsvæsenet at sætte et stort og dyrt apparat i gang ved en mindre lovovertredelse. Som det fremgår, kan jeg kun støtte denne »normalisering« over for de sindssyge og ønsker, at udmålingen også ville vinde indpas, hvor det gælder frihedsberøvelse. Nu er det også således, at der ved psykiatriske foranstaltninger allerede i det skjulte kører en udmåling. Desto alvorligere kriminalitet, jo mere frihedsberøvende vil foranstaltningen være, og jo længere vil den vare. Som en

grov regel kan man sige, at frihedsberøvelsen og kontrolforanstaltninger vil have samme varighed som den fængselsstraf, den pågældende ville have fået, hvis han ikke havde været sindssyg. Det er en grov regel. Der er ingen nøjagtig udmåling. Retssikkerhedsmæssige vurderinger kan forlænge frihedsberøvelse og kontrolforanstaltninger. Det kan også ske, at enkelte slipper med langt kortere tid. Disse »positive« undtagelser er dog intet argument til fordel for de tidsbestemte foranstaltninger. Tværtimod bekræfter det kun den vilkårlighed, der hersker over for sindssyge, og dermed generelt, at hvor skønnet bliver det dominerende princip, bliver den, der skal bedømmes, afmægtig og retsløs.

Man kan indvende, at såfremt lovgivningen ændres, vil dette indebære, at sindssyge kommer i fængsel. Dette behøver ikke blive tilfældet. Der er allerede på nuværende tidspunkt mulighed for, at straffonering finder sted andetsteds, eksempelvis på psykiatrisk afdeling. Dette kunne vel være hovedreglen, hvor det gælder sindssyge, ligesom man kunne tænke sig særlige fængsler eller fængselsafsnit. Det ligger dog uden for denne kroniks rammer at diskutere praktiske konsekvenser af en lovændring.

På det civilretlige område, tvangsindlæggelse og tvangstilbageholdelse, synes der at herske den samme form for retsløshed. Jeg kan heller ikke her gå dybere ind i lovgivningen, men blot redegøre for principper og praksis.

Man kan kun tvangsindlægges og -tilbageholdes, såfremt man er sindssyg. Dette grundlag er imidlertid ikke tilstrækkeligt: der skal tillige foreligge mindst et af følgende kriterier: 1) den sindssyge skal være til fare for andre og/eller sig selv, 2) udsigten til helbredelse/bedring skal væsentligt forringes, såfremt den sindssyge ikke underkastes behandling, 3) den sindssyge skal være til ulempe for sig selv. Det sidste kriterium findes kun ved tvangstilbageholdelse.

Det, som igen er væsentligt her, er, at sindssygdommen bliver begrundelsen for, at samfundet tiltager sig særlige magtbeføjelser. Sindssygdommen er som nævnt ikke tilstrækkelig, men den er dog overalt indblandet i grundlaget. Det ville styrke de sindssyges retsstilling, om sindssygdommen og de øvrige kriterier blev adskilt. Sindssygdommen burde blot kunne være grundlag for, at frihedsberø-

velsen fandt sted på psykiatrisk afdeling. De øvrige kriterier må alene danne grundlag for frihedsberøvelsen. Og skal der være ligeret mellem sindssyge og ikke-sindssyge, bør de øvrige kriterier også gælde for de sidstnævnte. Med andre ord bør kriterierne erstattes af regler om, ved hvilke konkrete handlinger og omstændigheder samfundet har ret til tvangsmæssige indgreb over for den enkelte. Ej heller her kan jeg gå i detaljer, men som eksempel kan nævnes, at såfremt selvmordstrusler og -forsøg ikke kan tolereres blandt sindssyge og derfor kan medføre tvangsindgreb, bør det samme gælde ikke-sindssyge.

En særlig iøjnefaldende diskrimination ved den administrative frihedsberøvelse af sindssyge er reglerne for domstolsprøvelse. En anholdt har en grundlovssikret ret til at komme for en dommer inden 24 timer, såfremt politiet ønsker fortsat tilbageholdelse. Med de sindssyge forholder det sig ganske anderledes. Såfremt en sindssyg tvangstilbageholdes, kan han/hun forlange sagen forelagt justitsministeriet. I visse tilfælde skal sagen forelægges. Justitsministeriet træffer derefter en afgørelse. Denne afgørelse kan den sindssyge forlange forelagt en domstol. I praksis kan der let hengå en måneds tid fra tvangstilbageholdelse, til sagen kommer for en domstol. Mange sager kommer aldrig for en domstol, fordi den sindssyge er udskrevet forinden. Domstolene får derved ringere indsigt i psykiatriens magtanvendelse. Loven bør efter min mening ændres, så også sindssyge inden 24 timer kan komme for en domstol, med andre ord bør der være samme regler for administrativ frihedsberøvelse som ved en anholdelse.

Atter her kan man spørge om tal. Der er ca. 40.000 indlæggelser pr. år på psykiatriske afdelinger. Heraf er ca. 2.000 tvangsindlæggelser. Af tvangstilbageholdelser er der ca. 100 årlig. Ved mange tvangsindlæggelser og tvangstilbageholdelser bliver opholdet kun kortvarigt. Alt i alt kan man altså sige, at psykiatriens problem ikke er tvang, og at der næppe foreligger magtmisbrug i forbindelse med sindssygeloven. Dette er dog ikke det væsentlige i problemet. Hovedsagen er, at der findes en særlovgivning for sindssyge, og at denne lovgivning svækker de sindssyges retsstilling i forhold til andre borgeres. »Magtmisbruget« ligger i selve tankegangen bag loven.

Afslutningsvis vil jeg komme ind på de sindssyges retsstilling på de psykiatriske afdelinger. Heller ikke her mener jeg, at det afgørende er, om magtmisbrug finder sted eller ej. Undersøgelser af dette ville være vanskeligt. Vort system lægger ikke op til selvkritik – tværtimod må enhver, der vil bevare hoved og stilling, stædigt fastholde sin fejlfrihed. Men ganske uden dybtgående undersøgelser kan man fastslå, at de sindssyges retsstilling er ringe, fordi der er ringe kontrol med magtudøvelsen. Det er stort set således, at magten kontrollerer sig selv. Dette er ensbetydende med, at den, der er underlagt magten, står svagt, dvs. er afhængig af magthaverens godhed.

Der findes naturligvis adgang til at klage til instanser uden for afdelingen. Denne adgang er dog ret formel og bureaukratisk. En udvidelse af denne adgang vil derfor formentlig kun øge det formelle præg og bureaukratiet. Den sikreste vej må være, at der til afdelingerne knyttes særlige personer, der har til opgave at sikre de sindssyges rettigheder, særlig hvor der anvendes tvang. Efter den nuværende lov udpeges der bistands-/tilsynsværger, men særlig blandt pårørende. Alene at give pårørende en funktion som beskyttere, er en svaghed i systemet. Det er

således tilsynsværgens pligt at sikre, at den administrative frihedsberøvelse ikke varer længere end nødvendigt. En pårørende kan jo mere eller mindre ubevidst være interesseret i, at opholdet bliver langvarigt. Den tilsynsførende rettighedssikrede person bør derfor også være uafhængig af patienten og dennes familie. Endvidere bør han/hun være særlig sagkyndig – formentlig juridisk uddannet samt med særlig psykiatrisk indsigt – fordi rettigheder bør hvile på et sikkert sagligt grundlag og ikke på følelsesmæssigt engagement.

Det vil utvivlsomt give anledning til problemer, om der ansættes sådanne tilsynsførende. Men det er min overbevisning, at disse problemer kun vil være udtalte den første tid. På længere sigt vil den kontrollerende funktion kunne styrke ikke alene patienterne, men også personalet. For sidstnævnte er det nemlig et problem, at patienternes rettigheder og deres eget skøn bygger på et usikkert retsgrundlag.

Også de skitserede lovændringer vil utvivlsomt medføre problemer og mange overvejelser. Men problemerne er ikke uoverskuelige, såfremt den klare målsætning er at sikre de sindssyge samme rettigheder som andre.

STEEN BORBERG

Litteratur:

Hans Adserballe: Frihedsberøvelse og tvang i psykiatrien (disputats). FADLs Forlag. København 1977.

Steen Borberg: Strafferetspsykiatri. Schultz. Københavns 1981.

Artiklen bragt i Information 8. januar 1982 (side 4) under overskriften: *Magtmisbrug mod sindssyge er indbygget i særlovgivningen.*